

Na obroncima Kopaonika beše reka Jošanica. Tu je sada gomila kamenja i raskopane obale. Od bistre vode ostalo je tek nešto tekućine što se probija kroz kamenje. Tako izgledaju posledice malih hidroelektrana.

„To je slika i prilika pošasti zvane mini-hidroelektrane“, kažu meštani Jošaničke Banje. Na obali reke gde je već izgrađen vodozahvat dočekuju aktiviste iz cele Srbije. Pričaju da je duž celog toka Jošanice niklo 15 takvih malih hidroelektrana (MHE).

„Ne morate da budete ni stručni, ni preterano obrazovani da shvatite da ovo nije normalno“, kaže za DW Jelena Drmanac iz Jošaničke Banje. Ona se već šest godina bori protiv izgradnje.

„Opasnost presušivanja izvora i gubitka pijaćih voda mene dovodi u strašnu situaciju da razmišljam o tome da li će moja deca moći da piju vodu ili će morati da je kupuju.“

Prvu MHE dobili su i u Brusu na Graševačkoj reci. I oni su naučili lekciju. Sada protestuju zajedno sa kopaoničkim aktivistima, jer još jednu MHE na svojoj reci, kažu, neće dopustiti.

„Investitor je uništio rečno korito“, priča Dobrivoje Tatić iz sela Žiljci kod Brusa. „Posečeno je više od 500 stabala oraha, topole, vrbe što su sadili naši stari.“

U krajevima u kojima žive od voćarstva ujedinjeni su u strahu da neće imati čime da navodnjavaju imanja. Dobrivoje se žali da mu je prinos već opao za pedeset odsto. „Mi smo voćarski kraj, imamo kupinu, malinu – živimo od te reke. Ako ona ode u cevi, nama tamo više nema opstanka.“

Posledice će nas nadživeti

Više nego po opstanak voćarstva, mini hidroelektrane derivacionog tipa, kakve se u Srbiji najviše grade, imaju katastrofalne posledice po životnu sredinu. One se najčešće grade na malim planinskim rekama. Da bi se njihovim koritima uopšte prišlo, prvo se seku stabla i raskopavaju obale.

Na reci se postavlja betonska brana, zatim se od tog mesta u rečno korito ukopavaju cevi koje vodu iz reka odvođe do turbo-mašinske hale gde se preko turbina i generatora snaga vode pretvara u električnu energiju.

Prvi rezultat je uništavanje pejzaža i smanjenje kvaliteta vode nizvodno od MHE. „Kada imate zaustavljanje vode, automatski imate i povećanje temperature. Time dobijate uslove za razvoj algi i u tom trenutku imate veću potrošnju kiseonika. Smanjenje kiseonika stvara uslove za promenu drugih parametara i klasa vode automatski mora da pada“, objašnjava doktor Ratko Bajčetić, stručnjak za vodotokove.

Posledice su, međutim, utoliko većih razmera što investitori ne poštuju pravilo *biološkog minimuma*, što bi značilo da van cevi ostave dovoljno vode da bi se omogućio opstanak živog sveta koji naseljava reku.

Naime, takozvani riblji kanali na MHE uglavnom su nefunkcionalni, a u danima kada je vodostaj prirodno nizak, pregrađuju kamenjem, limom, daskama i tako zahvataju sto odsto vode. Redovna je praksa zahvatanje čak i one količine vode rezervisane za riblju stazu, i njeno puštanje u cev, kako elektrane ne bi morale da prestaju sa radom i proizvodnjom struje.

Tako MHE može da proizvede više struje, ali rečna korita isušuju i u njima izumiru zaštićene životinjske vrste, poput potočnih pastrmki karakterističnih za Jošanicu.

Turbine i bezakonje

„Radovi su ugrozili i oštetili ekosistem Jošaničke reke u većoj meri i na širem prostoru“, potvrdio je i Zavod za zaštitu prirode kada je 2013. godine na inicijativu meštana obišao Banju. Nije vredelo.

Ali upiranje prstom bundžijama se obilo o glavu. Kažnjeni su, kažu, izgradnjom mašinske zgrade tik pored kuća u kojima žive. „Nisu stavili zvučnu izolaciju i moja porodica je izložena buci turbine koja je snage 98 decibela i buke generatora koji je snage 91,8 decibela“, žali se Aleksandar Drašković, aktivista iz Jošaničke Banje.

Osim što njima život čini nemogućim, buka im je, dodaje, oterala i turiste koji su u Banju često svraćali. „Ljudi su investirali u kuće kako bi se bavili turizmom. Sad ne možemo nikome da izdamo apartman, jer ko god da dođe i čuje tu buku, samo se spakuje i ode na drugu stranu“, dodaje Drašković.

Zato je prvi put u šezdesetoj godini života presavio tabak i na kraju dobio spor protiv investitora - ali tek prvostepeno. „MHE Velež 1, za koji je papire ishodovao Bojan Jakovljević, u tom trenutku poslanik SNS u Skupštini Srbije, napravili su tako što su napisali da se ona ne nalazi na teritoriji Jošaničke Banje. Sve su to napravili na osnovu lažnog papira koji je potpisao Goran Petković koji je vodio lokalnu samoupravu, a geometri iz katastra su pronašli da se ona nalazi baš u epicentru Jošaničke Banje. Sada čekamo rasplet na apelacionom sudu“, objašnjava Drašković.

„Država je umrla“

Dok čekaju kraj spora, koriste svaku priliku da upozore javnost na agresivnost investitora i pasivnost države koja, kažu, dozvoljava sve i svašta. „Gradi se bez monitoringa, bez rešenja, sa volšebnom matricom u kojoj vam inspektor dođe, vidi da nema reke, a onda kaže: ali oni imaju papire“, priča Drašković.

Argument države je, međutim, da Srbija, kao potpisnica ugovora o osnivanju Energetske zajednice zemalja Jugoistočne Evrope i Evropske unije, ima obavezu da do 2020. godine počne da iskorišćava 27 odsto struje dobijene iz obnovljivih izvora.

„Ali mi imamo resurse za geotermalnu energiju, solarnu energiju, biomasu, petrogeotermalnu energiju i sve smo to nudili tadašnjoj ministarki Zorani Mihajlović. Umesto toga smo dobili cevi koje su ucevile oko 27,2 kilometara naših reka“, kivan je Drašković.

Lokalna koordinatorica za kampanju „Spasimo plavo srce Ervope“ Iva Marković, koja predvodi posetu aktivista ovom kraju, dodaje da je žrtva prevelika. „MHE donose samo dva procenta zelene energije od onoga što je potrebno Srbiji. Za to vreme pravimo nepopravljive štete po prirodu i lokalne zajednice koje zavise od te prirode.“

Ona podseća i da se uprkos pozivanjima na primere Austrije i Nemačke, MHE ni tamo ne grade već deset godina. „Uočili su koliko štetu nanose i negde se čak i vade sa reka. Tako da stvarno ne moramo da prolazimo sve pogrešne cikluse koje su neki već prošli.“

Međutim, do aprila ove godine već je izgrađeno 125 MHE i izdato 1.700 dozvola za izgradnju, od čega je čak 37 odsto predviđeno u zaštićenim područjima. Za investitore i dalje zlatna koka, jer su najjeftiniji način da se proizvede zelena energija koju država skupo plaća. Naime, državni elektro-distributer vlasnicima malih hidroelektrana dvanaest godina garantuje povlašćenu cenu otkupa od oko dvanaest evrocenti za kilovat-čas. Redovna struja košta upola manje. Razliku plaćaju građani kroz „naknadu za povlašćene proizvođače“, kako stoji na računu za struju.

Prema pisanju Centra za istraživačko novinarstvo (CINS), najviše novca potrošeno je na MHE u vlasništvu EPS-a i one povezane sa Nikolom Petrovićem, kumom Aleksandra Vučića. „Naš sistem je dodatna komplikacija, upravo iz tog razloga što otvara mogućnost za biznis šeme koje su izuzetno profitabilne i otvaraju niz mogućnosti za korupciju“, dodaje Iva Marković.

U tom sistemu kočnicu je povukao jedino ministar zaštite životne sredine Goran Trivan stavom da je gradnja MHE u zaštićenim područjima nedopustiva i najavio izmene zakona kojim će se gradnja u tim delovima zabraniti.

„Ministar razume problematiku i ne sumnjam da ima dobru volju da se obustavi gradnja, ali

mislim da to jeste kompromisna ideja, s obzirom na to da i reke u nezaštićenim područjima opet imaju neku vrednost i da priroda ne zna za administrativne granice. Svaki poremećaj biodiverziteta uzrokuje dalje probleme“, smatra Marković.

Jedan dan iluzije

Za to vreme, vladajuća stranka kreće u kontranapad. Na dan posete aktivista predvođenih kampanjom „Spasimo plavo srce Evrope“ Jošaničkoj Banji, doček je organizovala i grupa građana koji podržavaju izgradnju MHE, noseći parole „Srbiji trebaju investicije, a ne lažni ekolozi“, „Banja živi od MHE, a vi od stranog kapitala“ i „Nemci, čuvajte vaše plavo srce, Srbiju ostavite Srbima“.

„Okupili smo se da kažemo istinu, da ne slušamo više laži koje dolaze od stranih interesnih grupa koje finansiraju lokalne organizacije u Srbiji i regionu da pobunjuju javnost protiv izgradnje MHE“, rekao je za agenciju *Tanjug* Goran Jemuović iz Baljevca kod Jošaničke Banje, koji je zaposlen u jednoj od MHE.

Aktivisti su došli, ali na drugu lokaciju, kako bi izbegli sukob. „To je prvi put da se tako nešto dešava, a ono što je najtragičnije, to je nenajavljeni skup na kom je prisustvovao potpredsednik opštine Raška sa službenim opštinskim automobilom“, priča Aleksandar Drašković.

„Tu je bio i Bojan Jakovljević, vlasnik najvećeg broja MHE na ovom potezu, kadar SNS. Tu nisu bili ljudi iz Jošaničke Banje, bila je jedna mala grupa ljudi koja je vezana radnom obavezom, jer su primljeni da rade u sistemu MHE, a sve ostalo je ekipa iz Srpske napredne stranke, mladi ljudi nesvesni onoga što će da se desi“, kaže Drašković.

Na etikete da su plaćenici, kažu, već su se navikli. „Mi faktički branimo njihove reke od njih samih, jer su prešli na drugu stranu iz raznih, najčešće finansijskih razloga, ne shvatajući da će ovo dovesti do takvih posledica da im taj novac sutra neće ništa značiti“, kaže Jelena Drmanac.

Ali malu bitku su, veruju, ipak dobili. Zbog posete aktivista iz cele Srbije puštena je voda kroz korita i riblje staze. „Hvala vam, spasili smo reke barem na jedan dan“, rekao im je Drašković. A dobijene bitke od Despotovca, Vlasotinca, Dimitrovgrada, Kraljeva, Paraćina, daje mu nadu da je moguće i dobiti rat za „plava srca Evrope“.

„Ovo je pitanje opstanka. Ako se taj proces ne zaustavi, imaćemo egzodus ljudi iz ovog kraja, jer ako nemaju egzistenciju, ljudi će napustiti ovaj prostor, a ako ga napuste, ne postoji mogućnost da država sačuva tu teritoriju i biće po onoj narodnoj: čije su ovce njegova je

livada“, zaključuje Drašković.

Izvor: dw.com